

ДОСЛІДНИЦЬКА СЛУЖБА ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

**Аналітична записка з питань порівняльного
законодавства щодо вимог до сумісності мандата
парламентаря з іншими видами діяльності***

***Анотація.** В аналітичній записці викладено результати дослідження правового регулювання щодо вимог до сумісності мандата парламентаря з іншими видами діяльності у державах-членах Європейського Союзу, Великій Британії та Австралії. Проаналізовано також положення актів ЄС щодо несумісності мандата члена Європейського Парламенту. Встановлено як спільні, так і відмінні підходи до врегулювання питання щодо несумісності депутатського мандата з іншими видами діяльності.*

***Ключові слова:** несумісність депутатського мандата з іншими видами діяльності, конституція, депутат, сенатор, уряд, член уряду.*

ЗМІСТ

1. Вступна частина	4
2. Основна частина.....	6
2.1. Держави з однопалатним парламентом	6
2.2. Держави з двопалатним парламентом	12
2.3. Європейський Парламент.....	20
3. Висновки.....	20

1. Вступна частина

Вимоги щодо несумісності депутатського мандата з іншими видами діяльності встановлено у статтях 78, 81 Конституції України¹ та врегульовано законами України «Про статус народного депутата України»² (статті 3, 5) і «Про запобігання корупції»³ (стаття 25), Регламентом Верховної Ради України⁴ (стаття 223).

Згідно з конституційними приписами народні депутати України здійснюють свої повноваження на постійній основі. Вони не можуть мати іншого представницького мандата, бути на державній службі, обіймати інші оплачувані посади, займатися іншою оплачуваною або підприємницькою діяльністю (крім викладацької, наукової та творчої діяльності), входити до складу керівного органу чи наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку. Вимоги щодо несумісності депутатського мандата з іншими видами діяльності встановлюються законом. У разі виникнення обставин, що порушують вимоги щодо несумісності депутатського мандата з іншими видами діяльності, народний депутат України у двадцятиденний строк з дня виникнення таких обставин припиняє таку діяльність або подає особисту заяву про складення повноважень народного депутата України (стаття 78 Конституції України).

Аналізуючи норми Конституції України, Європейська комісія «За демократію через право» (Венеціанська комісія) у своєму Висновку від 11 березня 1997 р. (CDL-INF(1997)002) відзначила, що стаття 78 Основного Закону України цілком правильно відображає потребу в штатних парламентарях. Разом із тим доцільним визнано потребу дещо деталізувати в Конституції України питання несумісності депутатського мандата з іншою діяльністю⁵. Така ж позиція була підтверджена й у Висновках Комісії щодо проекту Конституції України (підготовленого робочою групою на чолі з В. М. Шаповалом) № 462/2008 від 16 червня 2008 р. (CDL-AD(2008)015)⁶ та щодо проекту Закону України «Про внесення змін до Конституції України» № 534/2009 від 15 червня 2009 р. (CDL-AD(2009)024)⁷. Крім того, Комісія застерегла, що критерії несумісності парламентського мандата з іншими видами діяльності мають бути

¹ Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

² Про статус народного депутата України : Закон України від 17 листопада 1992 року № 2790-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790-12#Text>

³ Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

⁴ Регламент Верховної Ради України : Затверджений Законом України від 10 лютого 2010 року № 1861-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17#Text>

⁵ CDL-INF(1997)002-e Opinion on the Constitution of Ukraine, adopted by the Commission at its 30th plenary meeting in Venice, on 7 – 8 March 1997. URL: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-INF\(1997\)002-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-INF(1997)002-e)

⁶ CDL-AD(2008)015-e Opinion on the Draft Constitution of Ukraine (prepared by a working group headed by Mr. V.M. Shapoval) adopted by the Venice Commission at its 75th Plenary Session (Venice, 13-14 June 2008). URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2008\)015](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2008)015)

⁷ CDL-AD(2009)024-e Opinion on the Draft Law of Ukraine amending the Constitution presented by the President of Ukraine adopted by the Venice Commission at its 79th Plenary Session (Venice, 12-13 June 2009). URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2009\)024-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2009)024-e)

вичерпно врегульовані в Конституції України, а не зведені до рівня звичайних законів.

У своєму Звіті про демократію, обмеження мандатів і несумісність політичних функцій⁸ за 2012 рік Венеціанська комісія встановила, що принцип розподілу влади є джерелом правил про несумісність у більшості країн депутатського мандата та урядової чи суддівської посади, а також певних державних функцій. Це певною мірою суперечить парламентській практиці, яка базується на тісній співпраці між законодавчою та виконавчою владою⁹. Також варто підкреслити, що у багатьох європейських країнах законодавство не встановлює обмежень щодо здійснення депутатами професійної діяльності, що зумовлено необхідністю запобігання перетворенню парламентського мандата в повноцінну професію та надання можливості професійним групам бути представленими в парламенті. У тих випадках, коли такі зв'язки можуть породжувати конфлікт інтересів, його слід вирішувати шляхом врегулювання.

На реалізацію норм Конституції України у статті 3 Закону України «Про статус народного депутата України» визначено, що народний депутат України не має права: 1) бути членом Кабінету Міністрів України, керівником центрального органу виконавчої влади; 2) мати інший представницький мандат чи одночасно бути на державній службі; 3) обіймати посаду міського, сільського, селищного голови; 4) займатися будь-якою, крім депутатської, оплачуваною роботою, за винятком викладацької, наукової та творчої діяльності, а також медичної практики у вільний від виконання обов'язків народного депутата України час; 5) залучатись як експерт органами у кримінальному провадженні, а також займатися адвокатською діяльністю; 6) входити до складу керівництва, правління чи ради підприємства, установи, організації, що має на меті одержання прибутку. Окрім зазначених зобов'язань народний депутат України має додержуватись інших вимог та обмежень, які встановлюються законом (частина друга статті 3 цього Закону), а у разі невиконання вимог щодо несумісності його повноваження припиняються достроково на підставі закону за рішенням суду (частина друга статті 4 цього Закону). Особливості провадження у справах про дострокове припинення повноважень народного депутата України в разі невиконання ним вимог щодо несумісності визначені статтею 285 Кодексу адміністративного судочинства України¹⁰.

Із зазначеними нормами Закону кореспондуються обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, що встановлені для парламентарів у Законі України «Про запобігання корупції», оскільки народні депутати України є суб'єктами, на яких поширюється дія цього Закону. Відповідно до частини першої статті 25 цього Закону забороняється:

⁸ Report on democracy, limitation of mandates and incompatibility of political functions, Adopted by the Council for Democratic Elections at its 32nd meeting (Venice, 11 October 2012) and by the Venice Commission at its 93rd Plenary Session (Venice, 14-15 December 2012). URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2012\)027-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2012)027-e)

⁹ Концепція розвитку законодавчого регулювання правового статусу народного депутата України. Дослідницька служба Верховної Ради України. URL: <https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/32366.pdf>

¹⁰ Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 6 липня 2005 року № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>

1) займатися іншою оплачуваною (крім викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту) або підприємницькою діяльністю, якщо інше не передбачено Конституцією або законами України; 2) входити до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку (крім випадків, коли особи здійснюють функції з управління акціями (частками, паями), що належать державі чи територіальній громаді, та представляють інтереси держави чи територіальної громади в раді (спостережній раді)), якщо інше не передбачено Конституцією або законами України, крім випадку, передбаченого абзацом першим частини другої цієї статті. За порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності народний депутат України підлягає притягненню до відповідальності за статтею 172-4 Кодексу України про адміністративні правопорушення на підставі протоколу про адміністративне правопорушення, складеного посадовими особами Національного агентства з питань запобігання корупції.

Питання несумісності депутатського мандата з іншими видами діяльності неодноразово ставало предметом розгляду Конституційного Суду України¹¹.

Разом із тим на розгляд Верховної Ради України вносилися пропозиції щодо внесення змін до Основного Закону України щодо надання можливості народним депутатам України суміщати представницький мандат з діяльністю на посадах членів Кабінету Міністрів України, що не були підтримані (законопроекти «Про внесення змін до Конституції України» (реєстр. № 4105 від 04.09.2003), «Про внесення змін до статті 78 Конституції України щодо створення політичних передумов для стабільної та ефективної роботи Кабінету Міністрів України» (реєстр. № 4357 від 01.04.2016).

2. Основна частина

2.1. Держави з однопалатним парламентом

У Литві питання несумісності депутатського мандата з іншими видами діяльності регулюється перш за все Конституцією. Так, відповідно до статті 60 Конституції Литовської Республіки¹² діяльність депутатів, за винятком виконання обов'язків у Сеймі, несумісна з будь-якою іншою діяльністю в інших державних установах чи організаціях, а також з роботою в торговельних, комерційних та інших приватних установах чи підприємствах. На час виконання своїх повноважень депутати Сейму звільняються від обов'язку несення

¹¹ Див.: Рішення Конституційного Суду України про офіційне тлумачення статей 58, 78, 79, 81 Конституції України та статей 243-21, 243-22, 243-25 Цивільного процесуального кодексу України (у справі щодо несумісності депутатського мандата) від 13 травня 1997 року № 1-зп/1997. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-97#Text>; Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 1 частини першої статті 3 та пункту 6 статті 4 Закону України "Про статус народного депутата України" (справа щодо сумісності посад народного депутата України і члена Кабінету Міністрів України) від 4 липня 2002 року № 14-рп/2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v014p710-02#Text>

¹² Constitution of the Republic of Lithuania, approved by the citizens of the Republic of Lithuania in the Referendum on 25 October 1992. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=rivwzvpng&documentId=TAIS.211295&category=TAD>

військової служби. Разом із тим відповідно до Конституції депутат Сейму може бути призначений лише Прем'єр-міністром або міністром. Робота депутата Сейму оплачується, а всі витрати, пов'язані з парламентською діяльністю, відшкодовуються за рахунок коштів державного бюджету. Депутат Сейму не може отримувати іншу заробітну плату, за винятком оплати за творчу діяльність. Ці ж принципи дублюються в статті 6 Статуту Сейму (Регламент)¹³.

Відповідно до принципів, закріплених у Конституції Литовської Республіки, мандат депутата є несумісним з будь-якою іншою виборною або призначуваною посадою, як у державному (крім посади Прем'єр-міністра або міністра), так і в приватному секторі. Депутатам Сейму не заборонено володіти акціями господарських товариств, однак вони не можуть обіймати жодних посад. Супутня (або індивідуальна) діяльність не заборонена, якщо вона не тягне за собою зобов'язань депутата перед третіми особами. Наприклад, депутатам не заборонено займатися фермерським господарством. Однак, у будь-якому випадку, супутня діяльність не може здійснюватися на договірній основі або як звичайний бізнес¹⁴.

У **Словаччині** питання несумісності депутатського мандата з іншими видами діяльності регулюється Конституцією Словацької Республіки та Конституційним законом № 357/2004 про захист суспільних інтересів при виконанні службових обов'язків державними службовцями¹⁵.

Відповідно до статті 77 Конституції Словацької Республіки¹⁶ мандат депутата парламенту несумісний із посадами судді, прокурора, державного захисника прав, військовослужбовця Збройних Сил та інших військових формувань, члена Європейського Парламенту. Якщо депутат парламенту призначений членом Уряду Словацької Республіки, його мандат депутата парламенту не припиняється на час виконання ним урядової посади, але він цей мандат не може використовувати.

Згідно зі статтею 5 Конституційного закону № 357/2004 про захист суспільних інтересів при виконанні службових обов'язків державними службовцями (далі – Конституційний закон), що врегульовує питання несумісності певних посад, робіт та видів діяльності, державний службовець не може обіймати посади або виконувати роботу чи діяльність, несумісні з посадою державного службовця відповідно до Конституції Словацької Республіки та законів (частина перша). Державний службовець не може займатися підприємницькою діяльністю (це не стосується професійної діяльності, яку може здійснювати лише фізична особа на умовах, передбачених законом (наприклад, юрист/адвокат)) (частина друга). Крім того, державний службовець не може бути

¹³ Statute of the Seimas of the Republic of Lithuania. 17 February 1994 № I-399. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/d9158f217d0511ecb2fe9975f8a9e52e?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=1978974d-e8f3-4ac1-9352-8fc6451884aa>

¹⁴ ECPRD Request 5059. Incompatibilities of the office of member of parliament. 18.04.2022. URL: <https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/private/request-details/700018>

¹⁵ ECPRD Request 5059. Incompatibilities of the office of member of parliament. 18.04.2022. URL: <https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/private/request-details/700018>

¹⁶ The Constitution of the Slovak Republic. Act no. 460/1992 Coll. URL: <https://codices.coe.int/codices/documents/constitution/caf2587c-b4e5-4223-9c09-46ca67b26eef>

одноосібним виконавчим органом або членом виконавчого органу, а також членом керівного, контрольного або наглядового органу юридичної особи, створеної для здійснення господарської діяльності, за винятком загальних зборів та зборів учасників (частина третя). Обмеження, передбачене частиною третьою згаданої статті Конституційного закону, не поширюється на: а) членство державного службовця в органі юридичної особи, яке випливає із закону або є наслідком виконання публічної посади; б) представництво держави в юридичних особах за участю держави, представництво муніципалітету або вищої територіальної одиниці в органах юридичних осіб за участю муніципалітету або вищої територіальної одиниці (частина четверта). Державний службовець, який здійснює діяльність відповідно до частини четвертої статті 5 Конституційного закону, не повинен отримувати винагороду за цю діяльність та іншу фінансову компенсацію на додаток до відшкодування доведених витрат при виконанні цієї функції (частина п'ята). Якщо державний службовець на момент призначення на державну посаду (обрання членом парламенту) обіймає посаду або займається професією чи діяльністю, передбаченою частинами першою – третьою статті 5 Конституційного закону, він зобов'язаний протягом 30 днів з моменту призначення (обрання) звільнитися з такої посади або припинити таку діяльність або вчинити юридичну дію, передбачену законом, що призводить до звільнення. Якщо член Національної ради Словацької Республіки, призначений на державну посаду керівника центрального органу державного управління, не є членом Уряду Словацької Республіки, або на посаду державного секретаря, його повноваження тимчасово призупиняться, але не припиняються (частина восьма)¹⁷.

Хорватія. Відповідно до частини першої статті 9 Закону «Про вибори представників до парламенту Хорватії»¹⁸ парламентар, поряд із виконанням депутатських повноважень, не може обіймати такі посади:

- судді Конституційного суду Республіки Хорватія;
- Генерального прокурора, заступника Генерального прокурора;
- омбудсмена, заступника омбудсмена;
- Прем'єр-міністра або заступника Прем'єр-міністра, міністра;
- державного секретаря;
- директора державної адміністративної установи, заступника директора державної адміністративної установи, помічника директора державної адміністративної установи;
- Генерального секретаря Уряду Республіки Хорватія, генерального секретаря міністерства;
- директора урядового офісу або урядового агентства;
- Керівника Офісу Президента Республіки Хорватія;
- Директора Канцелярії Ради національної безпеки;

¹⁷ ECPRD Request 5059. Incompatibilities of the office of member of parliament. 18.04.2022. URL: <https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/private/request-details/700018>

¹⁸ Act On the election of representatives to the Croatian Parliament (consolidated text). URL: https://europam.eu/data/mechanisms/PF/PF%20Laws/Croatia/Croatia_Act%20on%20the%20Election%20of%20Representatives%20to%20Parliament_1999_amended2011.pdf

- посла, генерального консула;
- голови округу або заступника голови округу, мера Загреба або заступника мера Загреба;
- діючого військовослужбовця, старшого або молодшого службовця збройних сил;
- члена ради директорів компанії, установи або позабюджетного фонду, що перебуває переважно у державній власності, а також директора юридичної особи, яка відповідно до закону зобов'язана подавати звіти до парламенту¹⁹.

Відповідно до частин другої та третьої статті 9 Закону «Про вибори представників до парламенту Хорватії» парламентар протягом строку дії свого мандата може обіймати посаду, яка вважається несумісною відповідно до положень цього Закону. Проте в період перебування на несумісній посаді строк дії депутатського мандата призупиняється.

Болгарія. Відповідно до статті 68 Конституції Республіки Болгарія²⁰ депутати Національних Зборів не можуть виконувати іншу державну службу або займатися діяльністю, яка є несумісною з посадою депутата Національних Зборів. Депутат Національних Зборів, обраний на посаду міністра, припиняє свої повноваження депутата на час перебування на посаді міністра. У цей період він заміщається в Національних Зборах у встановленому законом порядку.

У частині другій статті 65 Конституції Республіки Болгарія передбачено, що кандидати в депутати Національних Зборів, які обіймають державні посади, зобов'язані призупинити виконання своїх повноважень після реєстрації.

Конституцією Республіки Болгарія передбачено, що у разі встановлення невідповідності або несумісності повноваження депутата парламенту припиняються достроково за рішенням Конституційного Суду (пункт 3 частини першої, частина друга статті 72).

Законодавством Болгарії щодо несумісності депутатського мандата з іншими видами діяльності передбачено таке²¹:

- згідно зі статтею 132 Регламенту організації і порядку роботи Національних Зборів²² депутат Національних Зборів не може перебувати на іншій державній службі або займатися діяльністю, яка відповідно до закону несумісна з посадою депутата Національних Зборів. Депутат Національних Зборів не має права входити до складу керівних або наглядових органів комерційних товариств і кооперативів, але може продовжувати брати участь у колективних органах управління та наукових органах вищих навчальних закладів і Болгарської академії наук, за винятком одноосібних керівних посад;

- згідно зі статтею 389 Виборчого кодексу посада депутата Національних Зборів є несумісною з посадою депутата Європейського Парламенту;

¹⁹ ECPRD Request 5059. Incompatibilities of the office of member of parliament. 18.04.2022. URL: <https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/private/request-details/700018>

²⁰ Constitution of the Republic of Bulgaria. URL: <https://www.parliament.bg/en/const>

²¹ ECPRD Request 5059. Incompatibilities of the office of member of parliament. 18.04.2022. URL: <https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/private/request-details/700018>

²² Rules of Organization and Procedure of the National Assembly. URL: <https://www.parliament.bg/en/podns>

- депутат Національних Зборів зобов'язаний подати декларацію про несумісність протягом одного місяця після вступу на посаду (пункти 1, 2 частини першої статті 35 і частина друга статті 36 Закону Болгарії «Про боротьбу з корупцією та конфіскацію незаконно набутого майна»);

- відповідно до статті 11 Закону Болгарії «Про інформаційні агентства» Генеральний директор Болгарського телеграфного агентства не має права бути депутатом парламенту під час перебування на цій посаді;

- статтею 35а Закону Болгарії «Про вищу освіту» особи, які є членами парламенту, не можуть бути членами опікунської ради державного вищого навчального закладу;

- відповідно до статті 39 Закону Болгарії «Про Державне розвідувальне агентство» державний службовець Державного розвідувального агентства, обраний депутатом парламенту, депутатом Європейського Парламенту від Республіки Болгарія та мером за незалежним списком, перебуває у неоплачуваній відпустці протягом усього терміну своїх повноважень. Протягом 14 днів після закінчення терміну своїх повноважень державний службовець повинен письмово заявити про своє бажання зайняти попередню або іншу рівноцінну посаду;

- пунктом 4 частини четвертої статті 16 Закону Болгарії «Про енергетику» встановлена заборона бути працівником Комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та водних ресурсів, особі, яка є депутатом Національних Зборів;

- особи, які є депутатами Національних Зборів, не можуть бути членами Наглядової ради Національного фонду медичного страхування, призначені керівником та заступником керівника Національного фонду медичного страхування, а також керівником та заступником керівника регіональних фондів медичного страхування (пункт 1 частини першої статті 18, пункт 8 частини першої статті 21 Закону Болгарії «Про медичне страхування»);

- державні службовці в Генеральному управлінні з питань виконання покарань та його територіальних службах не можуть займатися діяльністю, несумісною з їхньою службою, зокрема бути депутатами Європейського Парламенту від Республіки Болгарія, депутатами парламенту (стаття 29 Закону Болгарії «Про виконання кримінальних покарань та утримання під вартою»);

- відповідно до статті 9 Закону Болгарії «Про економічну і соціальну раду» Головою та членами Економічної і соціальної ради не можуть бути особи, які є депутатами парламенту;

- особи, які є депутатами парламенту, не можуть бути обрані членами правління, контрольної ради та дисциплінарної комісії Палати архітекторів та Палати інженерів з інвестиційного проектування (статті 21, 23, 25 Закону Болгарії «Про палати архітекторів та інженерів у проектуванні»);

- повноваження міського голови або депутата міської ради припиняються достроково у разі його обрання депутатом парламенту (статті 42, 30 Закону Болгарії «Про місцеве самоврядування і місцеве управління»);

- відповідно до статті 153 Закону Болгарії «Про Міністерство внутрішніх справ» несумісність зі службою в Міністерстві внутрішніх справ настає у разі обрання державних службовців депутатами парламенту;

- згідно зі статтею 58 Закону «Про Службу національної безпеки», коли офіцер або сержант Служби національної безпеки реєструється як незалежний кандидат у депутати Національних Зборів, депутати Європейського Парламенту, служба призупиняється, а відносини з ним регулюються Виборчим кодексом. Він поновлюється на попередній посаді після закінчення терміну повноважень депутата Національних Зборів, члена Європейського Парламенту, якщо протягом 14 днів з моменту припинення повноважень він чітко заявить про своє бажання керівнику апарату Служби національної безпеки;

- відповідно до статті 87 Закону Болгарії «Про оборону та збройні сили» військовослужбовцю, обраному депутатом Національних Зборів, депутатом Європейського Парламенту, надається відпустка без збереження заробітної плати на строк депутатських повноважень, а після закінчення його повноважень забезпечується зайняття ним тієї самої або іншої посади відповідно до військового звання та кваліфікації, яку він має;

- обраний член Вищої судової ради, суддя, прокурор і слідчий не може бути депутатом Національних Зборів (статті 18, 195 Закону Болгарії «Про судоустрій»);

- особи, які є членами Національних Зборів, не можуть брати участь у керівних органах Болгарського ветеринарного союзу (стаття 6 Закону Болгарії «Про професійну організацію ветеринарів у Болгарії»);

- відповідно до статті 5 Закону Болгарії «Про адвокатуру» депутати Національних Зборів можуть зареєструватися та здійснювати адвокатську діяльність, не залишаючи своєї посади;

- за визначенням статті 20 Закону Болгарії «Про Комісію з фінансового нагляду» працівником Комісії не може бути особа, яка є депутатом Національних Зборів;

- нотаріус не може одночасно займатися нотаріальною діяльністю та бути депутатом Національних Зборів (стаття 9 Закону Болгарії «Про нотаріусів та нотаріальну діяльність»);

- відповідно до статті 6 Закону Болгарії «Про приватних виконавців» приватний виконавець не може одночасно бути членом парламенту.

Естонія. В Естонії питання несумісності депутатського мандата з іншими видами діяльності регулюється Конституцією Естонської Республіки²³ та Законом «Про статус членів Рійгікогу»²⁴.

Відповідно до § 63 Конституції Естонської Республіки член Рійгікогу не може обіймати інші державні посади. Проте за змістом § 64 Конституції член Рійгікогу може бути призначений на посаду члена Уряду Республіки, але при

²³ The Constitution of the Republic of Estonia. Passed 28.06.1992. URL: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/521052015001/consolide>

²⁴ Status of Members of the Riigikogu Act. Passed 14.06.2007. URL: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/523082017002/consolide>

цьому дія його депутатського мандата призупиняється на період роботи на урядовій посаді і відновлюється в разі його звільнення з такої посади.

Аналогічні положення наведено й у § 5 Закону «Про статус членів Рійгікогу» (далі – Закон). У Законі міститься уточнення, що повноваження члена Рійгікогу призупиняються в день його призначення членом Уряду Республіки. При цьому повноваження члена Рійгікогу не припиняються, якщо він, будучи обраним до нового складу Рійгікогу, продовжує виконувати обов'язки члена Уряду Республіки, який має піти у відставку у зв'язку з обранням нового складу Рійгікогу, до моменту формування нового Уряду Республіки.

Згідно з § 22 Закону під час виконання своїх повноважень член Рійгікогу не може займати посаду або виконувати обов'язки, які суперечать принципу поділу влади або які іншим чином можуть призвести до конфлікту інтересів у діяльності члена Рійгікогу. Рійгікогу або орган Рійгікогу може призначити члена Рійгікогу головою або членом будь-якої наглядової ради у випадках, передбачених законом.

Відповідно до §§ 23, 25–28 Закону під час виконання своїх повноважень член Рійгікогу не може:

- бути державним службовцем в органі державної влади;
- бути керівником державної установи, що перебуває в управлінні органу державної влади;
- обіймати посади в органах місцевого самоврядування;
- перебувати на службі в інших державах, установах чи органах влади Європейського Союзу або міжнародних організаціях;
- бути членом Європейського Парламенту;
- бути членом наглядової ради юридичної особи публічного права, якщо це вимагає призначення Урядом Республіки, міністром або керівником будь-якого іншого органу виконавчої влади держави;
- обіймати посаду голови наглядової ради Eesti Pank;
- бути головою або членом правління юридичної особи публічного права;
- бути головою або членом правління компанії, що частково належить державі, або фонду, засновником якого є держава;
- займатися адвокатською діяльністю, нотаріальною діяльністю, діяльністю судового виконавця або присяжного перекладача.

2.2. Держави з двопалатним парламентом

Польща. У Польщі не існує єдиного законодавчого акта, який би регулював питання несумісності депутатського мандата з іншими видами діяльності. Несумісність депутатської діяльності регулюється Конституцією Республіки Польща від 2 квітня 1997 р.²⁵ та Законом «Про здійснення мандата

²⁵ The Constitution of the Republic of Poland of 2nd April, 1997. URL: <https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/angielski/kon1.htm#:~:text=The%20Republic%20of%20Poland%20shall%20be%20a%20democratic%20state%20ruled,the%20principles%20of%20social%20justice.&text=The%20Republic%20of%20Poland%20shall%20be%20a%20unitary%20State.&text=Supreme%20power%20in%20the%20Republic,directly%20or%20through%20their%20representatives.>

депутата або сенатора» від 9 травня 1996 р.²⁶. Крім того, питання несумісності депутатської діяльності регулюється багатьма окремими законодавчими актами, наприклад: Виборчим кодексом від 5 січня 2011 р., Законом «Про місцеве самоврядування» від 8 березня 1990 р., Законом «Про апеляційні колегії самоврядування» від 12 жовтня 1994 р. та Законом «Про Інститут національної пам'яті – Комісію з переслідування злочинів проти польського народу» від 18 грудня 1998 р.²⁷.

Так, відповідно до статті 102 Конституції Республіки Польща забороняється бути одночасно депутатом Сейму та сенатором. За змістом статті 103 Конституції мандат депутата Сейму не можна суміщати з посадою Голови Національного банку Польщі, Голови Вищої палати контролю, Уповноваженого з прав людини, Уповноваженого з прав дитини або їхніх заступників, члена Ради з питань монетарної політики, члена Національної ради з питань радіомовлення і телебачення, посла, а також з роботою в Канцелярії Сейму, Канцелярії Сенату, Канцелярії Президента Республіки або з роботою в органах державного управління. Ця заборона не поширюється на членів Ради Міністрів та державних секретарів в органах державного управління. Крім того, мандат депутата не може суміщати суддя, прокурор, посадова особа державної служби, військовослужбовець строкової служби, працівник поліції або служби державної охорони. Законом можуть бути встановлені інші випадки, що забороняють суміщення депутатського мандата або виконання мандата за сумісництвом з іншими державними функціями.

Депутатам Сейму також не дозволяється, в межах, визначених законом, займатися підприємницькою діяльністю, пов'язаною з отриманням будь-якої вигоди від майна Державного казначейства або місцевого самоврядування, або набуттям такого майна.

Статтею 30 Закону «Про здійснення мандата депутата або сенатора» визначено, що під час виконання своїх повноважень депутати та сенатори не можуть виконувати роботу, пов'язану з трудовими відносинами: в Канцелярії Конституційного Трибуналу, в Управлінні юридичної служби Конституційного Трибуналу, у Вищій Палаті Контролю, в Управлінні Уповноваженого з прав людини, в Бюро Уповноваженого з прав дитини, в апараті Національної ради з питань радіомовлення і телебачення, в Національному виборчому бюро, в Національній інспекції праці, в органах державної влади та місцевого самоврядування – за винятком трудових відносин, пов'язаних з виборами. Крім того, депутати та сенатори не можуть виконувати обов'язки судді, судового засідателя або прокурора, адміністративного працівника суду чи прокуратури, а також не можуть проходити професійну військову службу. Під час виконання своїх повноважень депутати та сенатори не можуть працювати або займатися будь-якою іншою діяльністю в комерційних компаніях, в яких Державне

²⁶ Act of 9 May 1996 on Exercising the Mandate of Deputy and Senator. URL: http://www.sze.hu/~smuk/Nyilvanossag_torvenyek_CEE/Parlament-hazszabaly/Poland_MPs%20and%20Senators%20Mandate%20Act_1996_en.pdf

²⁷ ECPRD Request 5059. Incompatibilities of the office of member of parliament. 18.04.2022. URL: <https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/private/request-details/700018>

казначейство або орган місцевого самоврядування володіє, прямо або опосередковано через інших осіб, щонайменше 10 % акцій або часток.

Відповідно до статті 34 Закону «Про здійснення мандата депутата або сенатора» депутати та сенатори не можуть займатися самостійно або спільно з іншими особами підприємницькою діяльністю, пов'язаною з використанням державного чи комунального майна, а також управляти такою діяльністю, бути представником чи агентом у здійсненні такої підприємницької діяльності. Депутати та сенатори не можуть входити до складу органів управління або контрольно-ревізійних органів, а також бути комерційними представниками суб'єктів підприємницької діяльності за участю державних чи комунальних юридичних осіб або суб'єктів підприємницької діяльності, в яких такі особи беруть участь.

Статтею 364 Виборчого кодексу передбачено несумісність діяльності депутата Сейму та сенатора із посадою члена Європейського Парламенту.

Згідно із статтею 27 Закону «Про місцеве самоврядування» функції міського голови та його заступника є несумісними із діяльністю депутата Сейму або сенатора.

Законом «Про апеляційні колегії самоврядування» передбачено, що членство в колегії є несумісними із діяльністю депутата Сейму або сенатора (стаття 9).

Відповідно до Закону «Про Інститут національної пам'яті – Комісію з переслідування злочинів проти польського народу» посада Президента Інституту не може суміщатися з повноваженнями депутата Сейму чи сенатора²⁸.

Іспанія. Питання несумісності депутатського мандата з іншими видами діяльності (як з точки зору одночасного перебування на кількох офіційних посадах, так і з точки зору здійснення іншої професійної діяльності) регулюється Органічним Законом «Про загальну виборчу систему»²⁹, Регламентом Конгресу депутатів³⁰ та Угодою між Радами Конгресу депутатів і Сенату від 1 жовтня 2020 р. про затвердження Кодексу поведінки Генеральних кортесів³¹.

Відповідно до статті 157 Органічного Закону «Про загальну виборчу систему» депутати і сенатори здійснюють свої повноваження у парламенті на постійній основі на умовах, передбачених Конституцією та цим Законом. Мандат депутата і сенатора несумісний з будь-якою іншою посадою, професією або діяльністю (державною чи приватною), що оплачується або винагороджується в будь-якій іншій формі.

Зокрема, статус депутата парламенту та сенатора несумісний із виконанням обов'язків на посаді державної служби, а також на посаді в

²⁸ ECPRD Request 5059. Incompatibilities of the office of member of parliament. 18.04.2022. URL: <https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/private/request-details/700018>

²⁹ Ley Orgánica 5/1985, de 19 de junio, del Régimen Electoral General. URL: <https://www.boe.es/buscar/pdf/1985/BOE-A-1985-11672-consolidado.pdf>

³⁰ REGLAMENTO DEL CONGRESO DE LOS DIPUTADOS DE 10 DE FEBRERO DE 1982. URL: https://www.congreso.es/webpublica/ficherosportal/reglam_congreso.pdf

³¹ Acuerdo de las Mesas del Congreso de los Diputados y del Senado, de 1 de octubre de 2020, por el que se aprueba el Código de Conducta de las Cortes Generales. URL: <https://www.congreso.es/en/cem/01102020-codconductaCCGG>

конституційних органах, органах державного управління, в установах та компаніях за участю держави.

Водночас члени Парламенту, які є викладачами в освітніх закладах, можуть займатися викладацькою або дослідницькою діяльністю, яка не впливає на управління та контроль за наданням послуг у відповідному закладі, й отримувати заробітну плату лише за таку діяльність.

Регламент Конгресу депутатів передбачає таке:

- депутати Конгресу не можуть здійснювати будь-яку підприємницьку, промислову або професійну діяльність (стаття 17);

- депутати повинні завжди дотримуватися правил щодо несумісності, встановлених Конституцією та виборчим законодавством. Якщо буде встановлено несумісність статусу депутата з іншими видами діяльності, то депутату надається вісім днів для вирішення цього питання (стаття 19).

Кодекс поведінки Генеральних кортесів, який доповнює зобов'язання парламентарів, що містяться в Конституції, регламентах палат і в Органічному Законі «Про загальну виборчу систему», з метою підтримки і зміцнення довіри громадськості до Генеральних кортесів, вимагаючи поведінки, яка відповідає високим стандартам доброчесності та прозорості, встановлює в статті 2, що при виконанні своїх функцій члени Генеральних кортесів повинні дотримуватися таких загальних принципів поведінки: доброчесності, прозорості, старанності, чесності, відповідальності і поваги як до інших членів палат, так і до громадян загалом. Також члени Генеральних кортесів мають дотримуватися принципу несумісності своєї посади з іншими видами діяльності.

Німеччина. Відповідно до статті 51 Основного Закону Німеччини³² Бундесрат складається з членів урядів земель, які призначають та відкликають їх. Отже, усі члени Бундесрату відіграють подвійну роль: вони обіймають посаду в уряді своєї федеральної землі та посаду члена Бундесрату. Членство в Бундесраті ґрунтується на рішенні уряду відповідної федеральної землі. Членство в Бундесраті автоматично припиняється, якщо член залишає уряд федеральної землі або якщо уряд вирішує його відкликати. Таким чином на членів Бундесрату поширюються правила про несумісність, що діють по відношенню до членів уряду землі, які встановлюються конституціями відповідних федеративних земель³³. Члени Бундесрату не можуть одночасно бути членами Бундестагу. Члени Бундесрату, обрані до Бундестагу, повинні протягом розумного терміну повідомити Голову Бундесрату про те, яку з двох посад вони залишають (стаття 2 Регламенту Бундесрату³⁴).

Несумісність посади члена Бундестагу регулюється насамперед Основним Законом Німеччини: Федеральний президент Німеччини не може бути членом законодавчого органу Федерації (частина перша статті 55); судді Федерального Конституційного суду Німеччини не можуть бути членами Бундестагу,

³² Basic Law for the Federal Republic of Germany. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_gg/englisch_gg.html

³³ ECPRD Request 5059. Incompatibilities of the office of member of parliament. 18.04.2022. URL: <https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/private/request-details/700018>

³⁴ Rules of Procedure of the Bundesrat. URL: <https://www.bundesrat.de/EN/funktionen-en/go-en/go-en-node.html>

Бундесрату (частина друга статті 93). Варто зауважити, що стаття 66 Основного Закону Німеччини, яка встановлює правила несумісності для посад Федерального канцлера Німеччини та федеральних міністрів, не забороняє поєднувати ці посади з мандатом члена законодавчого органу. У випадку такого поєднання члени Уряду не повинні відвідувати засідання Німецького Бундестагу або його комітетів, окрім випадків необхідності. Під час участі в засіданнях комітетів вони представляють позицію Федерального уряду та зобов'язані дотримуватися наданих їм інструкцій (стаття 27 Спільного регламенту федеральних міністерств³⁵).

Правила несумісності посади члена Бундестагу також встановлені Законом про правовий статус членів Бундестагу³⁶. Зокрема, стаття 5 цього Закону передбачає призупинення прав та обов'язків, за винятком обов'язку щодо конфіденційності та зобов'язання утримуватися від прийняття винагород та подарунків, що виникають з оплачуваної роботи на постійній державній службі, з дати, коли Федеральна виборча комісія встановила результати виборів або коли державний службовець прийняв свій мандат, на період його/її повноважень. Державна служба у розумінні цього положення – це робота, що виконується на службі Федеративної Республіки, однієї з її федеративних земель, місцевого органу влади або іншого органу, установи чи фонду, створеного відповідно до публічного права, або їх об'єднань, за винятком публічних релігійних товариств та їх об'єднань. Ці положення застосовуються, *mutatis mutandis*, до суддів, а також до кадрових військовослужбовців і військовослужбовців строкової служби (стаття 8 Закону). Частина перша статті 44а Закону передбачає, що здійснення мандата члена Бундестагу є центральним елементом його/її діяльності. Без шкоди для цього обов'язку, діяльність професійного чи іншого характеру, поряд із здійсненням мандата, в принципі допустима. Неприпустимо поєднувати мандат з оплачуваним представництвом інтересів третіх осіб перед Бундестагом або Федеральним урядом, а також займатися оплачуваною консультаційною діяльністю, яка безпосередньо пов'язана з виконанням мандата. Це не стосується будь-якої волонтерської діяльності, за яку передбачено пропорційну компенсацію витрат.

Франція. Відповідно до статті 23 Конституції Франції депутат парламенту не може бути членом уряду. Статтею 25 Конституції передбачено, що правила, які регулюють несумісність депутатів парламенту, визначаються органічним законом³⁷.

Питання несумісності депутатського мандата з іншими видами діяльності визначаються Виборчим кодексом Франції³⁸. Стаття LO137 цього Кодексу

³⁵ Gemeinsame Geschäftsordnung der Bundesministerien (GGO). URL: https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/downloads/DE/veroeffentlichungen/themen/ministerium/ggo.pdf?__blob=publicationFile&v=15

³⁶ Gesetz über die Rechtsverhältnisse der Mitglieder des Deutschen Bundestages (Abgeordnetengesetz - AbgG). URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/abgg/BJNR102970977.html>

³⁷ Constitution du 4 octobre 1958. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000571356/>

³⁸ Code électoral. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006070239/LEGISCTA000006148466/#LEGISCTA000006148466

передбачає неможливість бути одночасно сенатором (членом Сенату – Верхньої палати) і депутатом Національних зборів (Нижньої палати) Парламенту Франції. Стаття LO137-1 встановлює несумісність депутатського мандата члена парламенту Франції з мандатом члена Європейського Парламенту. Згідно зі статтею LO139 мандат депутата парламенту несумісний зі статусом члена Економічної, Соціальної та Екологічної Ради, а стаття LO152 забороняє суміщення депутатського мандата зі статусом члена Конституційної ради. Стаття LO140 передбачає несумісність депутатського мандата із посадою магістрата (судді), із здійсненням юрисдикційних функцій, окрім тих, що передбачені Конституцією (Високий суд та Суд Республіки), функцій арбітра, посередника або примирителя. Мандат депутата несумісний зі здійсненням більш ніж одного із перелічених нижче мандатів: регіональний радник, радник Асамблеї Корсики, департаментський радник, радник Парижа, радник асамблеї Гайани, радник асамблеї Мартиніки, муніципальний радник комуни (стаття LO141). Депутат парламенту не може виконувати місцеву виконавчу функцію в межах територіальної громади або однієї з її груп. Це стосується функцій мера, районного голови, заступника мера та голови або віцепрезидента місцевих зборів у материковій Франції або в закордонних громадах, дорадчого органу місцевої співпраці (міжмуніципального союзу, спільного союзу тощо) або органу, що представляє французів, які проживають за межами Франції (стаття LO141-1). Здійснення невиборних державних функцій несумісне з мандатом депутата парламенту (стаття LO142).

Стаття LO146 містить заборону депутату парламенту здійснювати функції керівника компанії, голови ради директорів, члена ради директорів або наглядової ради, голови виконавчого комітету, члена виконавчого комітету, голови наглядової ради, керуючого директора, генерального директора, заступника генерального директора, радника або менеджера у компаніях та підприємствах, що пов'язані з органами державної влади.

Депутатський мандат несумісний з функціями президента та віцепрезидента: ради директорів місцевої державної установи; ради директорів Національного центру територіальної державної служби або територіального центру управління державною службою; ради директорів або наглядової ради місцевої компанії зі змішаною формою власності; ради директорів або наглядової ради місцевої публічної компанії; організації, що надає житло з низькою орендною платою (стаття LO147-1).

Депутат парламенту не може виступати представником інтересів індивідуально або в складі юридичних осіб, установ, груп чи організацій, перелічених у реєстрі представників інтересів, оприлюдненому Вищим органом з питань прозорості у суспільному житті (стаття LO146-3).

Низка законів передбачає несумісність депутатського мандата з іншими видами діяльності. Зокрема, стаття 6 Органічного закону від 5 лютого 1994 року про Вищу раду судової влади³⁹ виключає здійснення членом Вищої ради судової

³⁹ Loi organique n° 94-100 du 5 février 1994 sur le Conseil supérieur de la magistrature. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/LEGISCTA000006094031>

влади будь-яких виборних повноважень. Статтею 3 Органічного закону від 29 березня 2011 року щодо Захисника прав⁴⁰ передбачено, що функції Захисника прав та його заступників несумісні з будь-яким виборним мандатом.

Сполучене Королівство Великої Британії і Північної Ірландії. Питання несумісності члена Палати громад з іншими видами діяльності регулюється Законом про дискваліфікацію Палати громад⁴¹ 1975 року. Цей Закон визначає шість класів посад, несумісних із мандатом члена Палати громад: 1) судді, включаючи суддів Високого суду та Апеляційного суду; 2) державні службовці, незалежно від того, чи працюють вони на повний чи неповний робочий день; 3) військовослужбовці регулярних збройних сил; 4) поліцейські; 5) члени законодавчого органу будь-якої країни за межами Співдружності; 6) інші посади, перелічені в Додатках до Закону. Крім того, не допускається поєднувати членство в Палаті громад та Палаті лордів, як Лордів світських, так і Лордів духовних (єпископи Церкви Англії).

Додаток 1 до Закону складається з кількох частин: частина I «Посади судді»; частина II «Органи, всі посади яких є несумісними»; частина III «Інші посади, що є несумісними»; Частина IV «Посади, що є несумісними у певних виборчих округах». Вказані переліки періодично оновлюються та доповнюються.

Закон також обмежує кількість членів уряду, які можуть бути членами Палати громад. Зокрема, не більше дев'яноста п'яти осіб, які обіймають посади в уряді, зазначені в Додатку 2 до цього Закону, мають право одночасно засідати та голосувати в Палаті громад. Якщо в будь-який момент кількість членів Палати громад, які обіймають міністерські посади, перевищує цю кількість, ніхто, за винятком тих, хто був одночасно членами цієї Палати та обіймав міністерські посади до того, як відбулося перевищення, не може засідати або голосувати в ній, доки їхня кількість не буде зменшена, внаслідок смерті, відставки чи іншим чином, до відповідної кількості осіб.

Питання несумісності члена Палати лордів з іншими видами діяльності визначаються такими актами:

- Закон про конституційну реформу 2005 року⁴² забороняє особам, які обіймають будь-яку судову посаду, вказану в Додатку 1 до Закону про дискваліфікацію Палати громад 1975 року, засідати або голосувати в Палаті лордів або в будь-якому комітеті лордів чи спільному комітеті (ст. 137);

- згідно із Законом про реформу Палати лордів 2014 року⁴³ член Палати, який подав у відставку або припинив членство через неявку на сесію тривалістю шість місяців або більше, або член Палати, засуджений до позбавлення волі на строк більше одного року, позбавляється права бути присутнім на засіданнях Палати, включаючи засідання комітету або спільного комітету;

⁴⁰ LOI organique n° 2011-333 du 29 mars 2011 relative au Défenseur des droits. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/loda/article_lc/LEGIARTI000023782450

⁴¹ House of Commons Disqualification Act 1975. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1975/24/contents>

⁴² Constitutional Reform Act 2005. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2005/4/notes/division/10/3/1>

⁴³ House of Lords Reform Act 2014. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2014/24>

- Закон про конфіскацію 1870 року⁴⁴ передбачає, що будь-хто, засуджений за державну зраду, позбавляється права засідати або голосувати як член Палати лордів, доки він не відбуде свій термін ув'язнення або не отримає помилування;

- відповідно до Закону про неплатоспроможність 1986 року⁴⁵ член Палати лордів щодо якого діє наказ про обмеження у зв'язку із провадженням щодо банкрутства (включаючи тимчасовий наказ) позбавляється права засідати та голосувати в Палаті лордів або в будь-якому комітеті Палати;

- згідно із Законом Палати лордів (виключення та тимчасове відсторонення від повноважень) 2015 року⁴⁶ Палата може прийняти резолюцію про виключення члена за неправомірну поведінку. Регламент 11 передбачає, що клопотання про виключення члена має бути подано за рекомендацією Комітету з питань поведінки після того, як члена Палати було визнано таким, що порушив Кодекс поведінки.

Австралія. Відповідно до статті 43 Конституції Австралії⁴⁷ член будь-якої палати Парламенту (Палати представників або Сенату) не може бути обраним або займати посаду члена іншої палати.

Стаття 44 Конституції Австралії передбачає, що не може займати посаду сенатора чи члена Палати представників особа, яка:

- визнає підпорядкування або відданість іноземній державі, або є підданим чи громадянином, або має права чи привілеї підданого чи громадянина іноземної держави;

- засуджена за державну зраду або визнана винною та перебуває під вироком чи може бути засуджена за будь-яке правопорушення, що карається згідно із законодавством Співдружності або штату ув'язненням на один рік чи більше;

- є банкрутом або неплатоспроможною особою;

- обіймає будь-яку посаду, що приносить прибуток, під егідою Корони, або отримує будь-яку пенсію, що виплачується за рішенням Корони з будь-яких доходів Співдружності;

- має будь-яку пряму чи непряму фінансову зацікавленість у будь-якій угоді з державною службою Співдружності, окрім випадків, коли парламентар є членом та разом з іншими членами зареєстрованої компанії, що складається з більш ніж двадцяти п'яти осіб.

Винятком із цього правила є посади будь-якого з державних міністрів у справах Співдружності, або будь-якого з міністрів у справах штату. Також це правило не застосовується до отримання заробітної плати або пенсії офіцера або члена військово-морського флоту чи армії королеви, або офіцера або члена військово-морських чи військових сил Співдружності, чиї послуги не використовуються виключно Співдружністю.

⁴⁴ Forfeiture Act 1870. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Vict/33-34/23>

⁴⁵ Insolvency Act 1986. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1986/45/contents>

⁴⁶ House of Lords (Expulsion and Suspension) Act 2015. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2015/14>

⁴⁷ The Australian Constitution. URL: <https://www.aph.gov.au/constitution>

Також сенатор або член Палати представників втрачає свій мандат, якщо: отримує вигоду, будь-то через уступку, угоду чи іншим чином, за будь-яким законом, що стосується банкрутства або неплатоспроможності боржників; прямо або опосередковано отримує або погоджується отримати будь-яку плату чи гонорар за послуги, надані Співдружності, або за послуги, надані в парламенті будь-якій особі чи штату (стаття 45 Конституції Австралії).

2.3. Європейський Парламент

Положення щодо несумісності мандата члена **Європейського Парламенту** регламентовано в Акті ЄС «Про вибори депутатів Європейського Парламенту шляхом загального прямого голосування»⁴⁸ (із змінами та доповненнями). Згідно зі статтею 7 вказаного Акта посада члена Європейського Парламенту несумісна з посадою: члена уряду держави; члена Європейської Комісії; судді, генерального адвоката чи секретаря Суду правосуддя; члена Ради директорів Європейського центрального банку; члена Суду аудиторів; Омбудсмена Європейського Союзу; члена Європейського економічного і соціального комітету; члена Комітету регіонів; члена комітетів чи інших органів, створених відповідно до Договорів про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу із метою управління коштами Союзу або постійного виконання прямих адміністративних обов'язків; члена Ради директорів, Керівного комітету або персоналу Європейського інвестиційного банку; посадовця чи службовця установ Європейського Союзу, спеціалізованих органів при цих установах або Європейського центрального банку.

Починаючи з виборів до Європейського Парламенту 2004 року, посада члена Європейського Парламенту стала несумісною з посадою члена національного парламенту. Крім того, кожна держава-член може розширити дію правил щодо несумісності на національному рівні.

3. Висновки

Питання несумісності депутатського мандата з іншими видами діяльності в європейських державах, законодавство яких аналізувалося в межах цього дослідження, регулюється переважно на рівні національних конституцій та спеціальних законодавчих актів (Литва, Словаччина, Болгарія, Естонія, Польща). У конституціях переважно визначається загальна заборона щодо суміщення посади парламентаря з іншими державними посадами або зайняття іншою діяльністю. Крім того, конституціями окремих держав врегульовано питання стосовно суміщення посади народного обранця із посадою члена уряду відповідної держави (Словаччина, Болгарія, Естонія, Польща), деякі з них визначають конкретні державні посади, з якими несумісна посада парламентаря (Словаччина, Польща).

Слід наголосити, що законодавчі акти, які містять норми щодо несумісності депутатського мандата, визначають як загальні питання такої несумісності

⁴⁸ Act concerning the election of the members of the European Parliament by direct universal suffrage. URL: https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/206078/A1_HR.pdf

(Словаччина, Естонія, Польща, Іспанія), так і конкретні державні посади, які не можуть обіймати члени парламенту (Франція, Хорватія, Болгарія, Польща).

Попри те, що принцип несумісності депутатського мандата з іншими видами діяльності закріплений у праві усіх досліджених держав, конкретні вимоги щодо такої несумісності можуть значно відрізнятися. Узагальнені відомості щодо основних правил несумісності депутатського мандата з іншими видами діяльності наведені в *Таблиці 1*.

Таблиця 1

**Основні правила несумісності
депутатського мандата з іншими видами діяльності**

ПОСАДА/ ДІЯЛЬНІСТЬ	ПРАВИЛО	ДЕРЖАВИ
Член верхньої/нижньої палати двопалатного парламенту	У двопалатному парламенті депутат не може бути членом обох палат одночасно	Австралія, Сполучене Королівство Великої Британії і Північної Ірландії, Німеччина, Іспанія, Польща, Франція
	Загалом вимоги щодо несумісності членів верхньої та нижньої палати однакові	Іспанія, Польща
	Вимоги щодо несумісності членів верхньої палати мають суттєві відмінності від вимог до членів нижньої палати	Сполучене Королівство Великої Британії і Північної Ірландії, Німеччина
Член уряду	Посада члена уряду є несумісною з мандатом депутата	Болгарія та Естонія (мандат депутата призупиняється), Франція
	Мандат депутата парламенту не припиняється під час перебування на посаді члена уряду	Словаччина (мандат депутата не здійснюється), Німеччина, Сполучене Королівство Великої Британії і Північної Ірландії
Посада судді	Встановлюється загальне правило про несумісність мандата депутата і посади судді.	Німеччина, Іспанія, Франція, Польща, Болгарія, Словаччина

ПОСАДА/ ДІЯЛЬНІСТЬ	ПРАВИЛО	ДЕРЖАВИ
	Закріплюється вичерпний перелік посад суддів, які є несумісними з мандатом депутата	Сполучене Королівство Великої Британії і Північної Ірландії
Інші державні службовці	Встановлюється загальне правило про несумісність мандата депутата і посади державного службовця	Німеччина, Іспанія, Франція, Польща, Болгарія, Словаччина
	У федеративних республіках мандат члена верхньої палати може бути сумісний з посадою в уряді суб'єкта федерації	Німеччина
Професійна діяльність	Професійна діяльність несумісна з мандатом депутата	Іспанія
	Професійна діяльність допустима	Німеччина
Підприємницька діяльність	Депутатам забороняється здійснювати підприємницьку діяльність	Словаччина, Польща, Іспанія
	Депутатам забороняється входити до складу керівного, виконавчого чи наглядового органу підприємницького товариства	Словаччина, Франція, Болгарія, Естонія
Член Європейського Парламенту	Посада члена Європейського Парламенту є несумісною з мандатом депутата національного парламенту	Усі держави-члени ЄС

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*

При підготовці матеріалів було використано інформацію із бази ЕСPRD. Відповідні матеріали не призначені для використання у власних наукових дослідженнях.